

Hoezo grafiek?

Rond het jaar 1450 is in West-Europa de boekdrukkunst uitgevonden. Sommigen schrijven deze uitvinding toe aan Gutenberg, anderen aan Jan Koster, maar volgens mij is dit niet zo van belang.

Verbazingwekkend vind ik wel dat deze uitvinding zo laat is gekomen. Zo moeilijk is het toch ook weer niet. Grieken, Romeinen, Egyptenaren en nog een aantal volken wisten alles van wiskunde, sterrenkunde, filosofie etc.

Waarom dan geen drukkunst?

Overigens is het ook niet waar dat er helemaal geen drukkunst bestond: in de tijd vóór de Grieken gebruikte men in Assyrië stenen rolletjes met inscripties in spijkerschrift die in kleitabletten werden afgedrukt. Het blijkt hierbij vaak om telkens terugkerende tekstjes te gaan, zoals een soort kwitanties en schuldbekentenissen.

Toch heeft deze drukkunst van de Assyriërs toen niet doorgezet.

Tot aan de uitvinding van de boekdrukkunst waren handgeschreven manuscripten vrijwel uitsluitend te lezen in bibliotheken.

Waarschijnlijk was er ook geen noodzaak om geschreven tekst in groten getale te verspreiden.

Het ontstaan van het Christendom bracht die noodzaak wel. Het woord moest immers verspreid en de boodschap moest zo ver mogelijk worden uitgedragen. Karel de Grote heeft er de hand in gehad dat er in zijn Rijk een standaard lopend schrift werd gehanteerd om tot uniformiteit te komen in de hand geschreven overdracht. Overigens is van hem bekend dat hij zelf niet kon lezen en schrijven. We kennen dit schrift nog als het Karolingische schrift.

De komst van de drukkunst heeft in die tijd een revolutie ontketend, wellicht nog veel meer dan de digitale revolutie die in onze tijd heeft plaatsgevonden.

De feitelijke boekdrukkunst met houten en loden zetsels is eigenlijk in 500 jaar niet wezenlijk veranderd.

Tegelijkertijd met de boekdrukkunst (tekst) ontstond de prentkunst (plaatjes).

Ik durf te beweren dat bij alle vernieuwingen van druk- of prentkunst door de eeuwen heen de eerste vragen waren:

Hoe krijgen we van een plaatje meer exemplaren? Kan het sneller? Goedkoper? Kan het beter? Kan het gedetailleerder? Kan het ook in kleur? Kan de oplage groter? Kan het digitaal?

Deze vragen hebben eigenlijk allemaal een commercieel karakter. Tijd, arbeid en geld.

Een ruwe indeling van elkaar opvolgende druktechnieken zijn houtdruk, houtgravure, staalgravure, ets, mezzotint, lithografie, offset, zeefdruk, inkjet.

Nog globaler in te delen als hoogdruk, diepdruk, vlakdruk en doordruk.

Laten we daarbij ook niet vergeten de tientallen lichtdruktechnieken die vooral in de negentiende eeuw zijn ontwikkeld. Deze staan vandaag de dag, onder vakgenoten, bekend als de 'edele technieken'.

Bij bijna alle grafische technieken is sprake van bepaalde 'handicaps'.

De drukvorm moet vaak in spiegelbeeld worden vervaardigd, er is sprake van een hoog contrast of het materiaal waarin wordt gewerkt is weerbarstig. Het feitelijke drukken geeft zo zijn eigen problemen.

Vanaf dit punt komt de grafisch kunstenaar in beeld. Elke zogenaamde handicap levert een specifiek beeld. De kunst is om die handicap om te zetten in een kwaliteit. Een specifieke en autonome verschijningsvorm die uitsluitend tot stand kan komen door gebruik te maken van een grafische techniek met al zijn beperkingen en voordelen.

Dat vraagt om een grondige studie met veel oefening en doorzettingsvermogen.

Door alle tijden heen hebben kunstenaars de grafische vernieuwingen op de voet gevolgd, getest, bijgesteld en ingezet om tot een specifieke en autonome uitdrukking te komen. Sommige technieken zijn verloren gegaan, simpelweg omdat benodigde materialen niet meer geleverd werden door de industrie. In andere gevallen zijn procédés gewoonweg verboden vanwege gezondheidsrisico's.

Andere of voorgaande technieken zijn in gebruik gebleven, gewoon omdat ze voorhanden zijn en omdat de uitdrukkingvorm op zichzelf tijdloos is.

Dit is een doorlopend proces tot aan de dag van vandaag.

Als je het zo bekijkt, is het een groot en hardnekkig misverstand om de grafische kunst, de grafiek, in te delen in oude en nieuwe media. Of om te denken dat een medium met een rijke historie enkel gebruikt zou worden uit nostalgie.

Evengoed getuigt het van een vernauwde blik om uitsluitend een beperkt techniekaanbod te waarderen als 'originele grafiek'. Zo zijn er curatoren die fotografie en het gebruik van rasters - laat ik voor het gemak zeggen alle middelen die na 1850 zijn ontwikkeld - niet als grafiek accepteren.

Toch wil dat niet zeggen dat al het drukwerk, hoe mooi of vakkundig het soms is vervaardigd, zomaar de titel grafiek mag krijgen. Handige lieden die van een schilderij ook nog een zeefdruk 'trekken', en de klant die voor dit product teveel geld betaalt, hebben het naar mijn opvatting niet goed begrepen.

Grafiek is een vakkundig spel tussen techniek, inhoud en beeld.

Het feit dat er ook van een oplage sprake kan zijn is een prettig bijverschijnsel en in veel gevallen kan dat een inhoudelijke bijdrage leveren.

Het woord techniek is nu al een paar keer gevallen. Interessant voor vakgenoten en specialisten. Een leek weet van niets en ziet het waarschijnlijk niet.

Het uiteindelijke beeld, daar gaat het om.

Willem Moeselaar

Juni 20